

řízení stále většího významu. Nepředstavuje jen metodu poznání, nýbrž slouží zároveň k optimalizaci sociálního procesu.

6. Vliv nových výzkumných technik se projevuje zejména ve využití počítačů, které budou nejen nástrojem experimentu, ale také v určitých mezích subjektem (experimentátorem) při provádění pokusu.

7. Sociální experiment v oblasti řízení zemědělství umožňuje aplikovat ekonomická a sociální opatření napřed v omezeném měřítku, aby mohl být ověřen jejich účinek, než budou využita v širším, příp. celostátním měřítku.

Literatura

ILLNER, M. — FORET, M.: Sociální ukazatele. Praha, Svoboda 1980.

JADOV, V. A.: Sociologický výskum. Bratislava, Pravda 1972.

KÖNIG, R.: Beobachtung und Experiment in der Socialforschung. Köln, Kiepenheuer-Witsch 1967.

RYVKINA, R. V. — VINOKUR, A. V.: Socialnyj eksperiment. Novosibirsk 1969.

Doc. ing. Hanuš Schimmerling, CSc.

VÝSLEDKY VÝSKUMU SOCIOLOGICKÉHO PRACOVISKA VÚEPP BRATISLAVA V ŠIESTEJ PÄTROČNICI

Kolektív sekcie sociálnych vzťahov Výskumného ústavu ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva v Bratislave riešil v rokoch 1976—1980 hlavnú úlohu ŠPEV IV-4/6 *Riadenie podnikových sociálnych procesov vyvolaných štruktúrnou prestavbou poľnohospodárstva*, ktorej koordinátorom bol ing. D. Ságara, CSc.

Cieľom riešenia hlavnej úlohy bolo metodicky prepracovať a verbálne modelovať plánovanie a riadenie sociálnych procesov v poľnohospodárskych a potravinárskych výrobných organizáciách pri prehľbovaní koncentrácie a špecializácie výroby formou kooperácie a integrácie, a to z hľadiska cieľavedomého a komplexného — formulovania zmien sociálnej štruktúry kolektívov podnikov a vnútropodnikových organizačných jednotiek, zdokonaľovania medziludských vzťahov, výchovy jednotlivca kolektívom;

- prehľbovania účinnosti systému hmotnej a morálnej zainteresovanosti, rozvíjania pracovnej iniciatívy a účasti na riadení;
- zlepšovania pracovných podmienok v oblasti pracovných režimov, bezpečnosti práce, ochrany zdravia, stravovania, hygieny a ďalších sférach podnikovej sociálnej politiky, a to osobitne vo vzťahu k mládeži, ženám a dôchodcom;
- dotvárania životného prostredia pracovníkov, najmä pokiaľ ide o byty a participáciu podnikov na budovaní občianskej vybavenosti v sídelných obvodoch podnikov;
- organizovania kultúrneho a spoločenského života a uspokojovania potrieb a záujmov pracovníkov poľnohospodárstva v mimopracovnom a voľnom čase, a to v súlade s rozvojom socialistického spôsobu života.

V rámci hlavnej úlohy boli vo VÚEPP riešené tieto čiastkové úlohy:

— *Konštrukcia experimentálnych plánov sociálno-ekonomického rozvoja JRD, ŠM a potravinárskych podnikov;*

— *Dynamičnosť väzieb medzi sociálno-štruktúrnymi a technicko-organizačnými zmenami v procese industrializácie poľnohospodárskej veľkovýroby;*

— *Metódy a formy plánovania riadenia sociálnych procesov v poľnohospodárskych a potravinárskych výrobných organizáciách.*

V rámci hlavnej úlohy bola ďalej riešená katedrou pedagogiky a sociológie VŠP v Nitre čiastková úloha Programovitá účasť JRD a SPP na riadení kultúrno-spoločenského rozvoja svojich pracovníkov, ktorej zodpovedným riešiteľom bol doc. ing. J. Bakša, CSc.,

V rámci riešenia uvedených štyroch čiastkových úloh bolo celkove riešených 15 etapových úloh, ktorých realizačné výstupy boli odovzdané riadiacim orgánom MPVŽ SSR.

V rámci prvej čiastkovej úlohy boli riešené tieto etapy:

— *Metodické zásady zostavovania plánov sociálno-ekonomického rozvoja kolektívov výrobných organizácií poľnohospodárstva a výživy* — zodpovedný riešiteľ ing. G. Blaas, CSc.

— *Experimentálny plán sociálno-ekonomického rozvoja kolektívu JRD Auróra Dvory nad Žitavou na roky 1976—1980* — zodpovedný riešiteľ ing. F. Mach, CSc.

— *Experimentálny plán sociálno-ekonomického rozvoja kolektívu SŠM Trnava na roky 1976—1980* — zodpovedný riešiteľ ing. R. Haspra, CSc.

— *Experimentálny plán sociálno-ekonomického rozvoja kolektívu Západoslovenských pivovarov Bratislava na roky 1976—1980* — zodpovedný riešiteľ doc. PhDr. J. Barto, CSc.

Metodické zásady a konkrétne podnikové plány sociálno-ekonomického rozvoja boli spracované s použitím metodických pokynov pre zostavenie komplexných programov starostlivosti o pracujúcich a Metodiky plánovania sociálneho rozvoja v priemyslových podnikoch, ktoré vydal ČSVÚPSV, ako aj ďalších, predovšetkým sovietskych metodických prameňov. Funkčnosť experimentálnych plánov bola sledovaná v priebehu 6. päťročnice v zmysle uznesenia vlády ČSSR č. 139/1975 a vlády SSR č. 145/1975. V priebehu overovania došlo k rozšíreniu vzorky z iniciatívy riešiteľského kolektívu a v záujme zachytenia väčšej variačnej škály prírodných, ekonomických a organizačných podmienok o ďalšie podniky, takže v poslednom roku overovania boli vyhodnotené poznatky zo 14 podnikov. Z výsledkov overovania bola každoročne vypracovaná správa, ktorej základom bolo sledovanie dynamiky plánovacích ukazovateľov a komparácie výsledkov experimentujúcich podnikov s porovnanou základňou okresov, resp. VHJ, v ktorých sa podniky nachádzali.

V rámci druhej čiastkovej úlohy *Dynamičnosť väzieb medzi sociálno-štruktúrnymi a technicko-organizačnými zmenami v procese industrializácie poľnohospodárskej veľkovýroby* boli riešené tieto etapové výskumné úlohy:

— *Vzájomná podmienenosť technológií a sociálnych zmien v kolektívoch rastlinnej výroby* — zodpovedný riešiteľ ing. G. Blaas, CSc.

Na základe analýzy boli navrhnuté opatrenia na prehĺbenie starostlivosti o formovanie pracovných kolektívov v rastlinnej výrobe a vytypované sociálne znaky, ktoré je potrebné rešpektovať pri zostavovaní kolektívov. Boli predložené aj rámcové návrhy na veľkosť a dĺžbu práce v trvalých kolektívoch rastlinnej výroby. Výsledné riešenia vytvárajú poznatkovú základňu a dávajú rad podnetov pre zdokonalenie metodiky sociálneho plánovania v poľnohospodárskych podnikoch.

— *Pretváranie pracovných kolektívov živočíšnej výroby v podmienkach koncentrácie a špecializácie* — zodpovedný riešiteľ ing. R. Haspra, CSc.

Na základe analýzy pracovných kolektívov vo vybraných špecializovaných farmách dojníc a ošípaných hodnotí kvantitatívne a kvalitatívne stránky tvorby pracovných kolektívov podľa skupín vo výrobnom procese (výrobné, pomocné a technické) vo vzťahu k normovaným projektovým počtom, v závislosti od použitých technológií. Ďalej hodnotí diferencie v sociálnodemografickej, profesijno-kvalifikačnej štruktúre špecializovaných pracovných kolektívov a v tradičných výrobných jednotkách živočíšnej výroby. Obsahuje návrh opatrení na zdokonaľovanie pracovných kolektívov v špecializovaných výrobnotechnologických jednotkách.

— *Sociálne zmeny v útvaroch pomocnej výroby kooperujúcich alebo integrovaných poľnohospodárskych podnikov* — zodpovedný riešiteľ ing. L. Sirotský, CSc.

V práci sú analyzované informácie o technickom vybavení podnikov a opravárenstva, vzťah medzi technickou vybavenosťou a nákladmi na opravy, charakter a dĺžba práce v rámci skupiny a podniku, kvalifikačná štruktúra, spôsob získavania a výchovy opravárov, ich mobilita, systém odmeňovania, organizácie, riadenia a dĺžby práce. Bol vypracovaný návrh opatrení na zvyšovanie efektívnosti tejto profesionálnej skupiny.

V rámci riešenia druhej čiastkovej úlohy boli predložené návrhy na technicko-organizačné vytváranie podmienok na rozvoj pracovnej iniciatívy a prehľbovanie výchovnej úlohy kolektívu, profesionálnej, kvalifikačnej a demografickej štruktúry pracovných kolektívov v jednotlivých odvetviach poľnohospodárskej prvovýroby a to v RV, ŽV a technických službách.

V rámci tretej čiastkovej úlohy *Metódy a formy plánovitého riadenia sociálnych procesov v poľnohospodárskych a potravinárskych výrobných organizáciách* boli riešené tieto etapové úlohy:

— *Overenie metodiky zostavenia plánov sociálno-ekonomického rozvoja JRD, ŠM a poľnohospodárskych podnikov* — zodpovedný riešiteľ ing. D. S a g a r a, CSc.

Výsledky z overovania plánov sociálno-ekonomického rozvoja kolektívov vybraných JRD, podnikov štátneho sektoru poľnohospodárstva a potravinárstva potvrdzujú nielen potrebu, ale aj plnú funkčnosť tohoto nástroja riadenia podnikových procesov. Experimentujúce organizácie vykazujú vo väčšine ukazovateľov priaznivejšie výsledky, rýchlejší rozvoj, ako aj vyšší stupeň uspokojovania potrieb pracovníkov ako VHJ, resp. okresy, v ktorých sa tieto podniky nachádzajú. Lepšie výsledky dosiahli bez akýchkoľvek preferencií, dotácií alebo iných výhod v porovnaní s ostatnými podnikmi.

— *Formovanie výrobného kolektívu v podmienkach štrukturálnej prestavby poľnohospodárstva* — zodpovedný riešiteľ ing. G. B l a a s, CSc.

Analýza sociologických faktorov fungovania pracovných kolektívov traktoristov-mechanizátorov priniesla celý rad dôležitých poznatkov. Pracovné kolektívy majú dôležitú stimulačnú a východnú funkciu, ktorá sa uplatňuje pri zvyšovaní zodpovednosti pracovníkov za využívanie základných prostriedkov, materiálu a pracovného času, pri úsporách nákladov, kvalite práce, iniciatívnom plnení úloh a ďalších činiteľoch zvyšovania efektívnosti výroby. Z uvedeného hľadiska sa odporúča vytvoriť relatívne malé, trvalé špecializované pracovné kolektívy, s možnosťou intenzívnej interakcie členov a silným komunikačným spojením s jej vedúcim, pri zvýšení prísunu výrobných informácií k radovým členom kolektívu. V záujme posilnenia akceptácie vedúceho kolektívom sa navrhuje experimentálne overiť spôsob ustanovenia vedúcich prvotných kolektívov voľbou.

— *Väzby medzi ekonomikou a sociálnou politikou a zdroje krytia sociálnych výdavkov* — zodpovedný riešiteľ JUDr. B. F o l t í n, CSc.

Analýzou finančných výdavkov na sociálnu starostlivosť v poľnohospodárskych a potravinárskych podnikoch bola zistená ich štruktúra podľa zdrojov a podľa oblasti použitia. Rozdiely vo výdavkoch na sociálnu starostlivosť v rezorte MPVŽ SSR a v rezortoch ministerstva stavebníctva a priemyslu sú najmä vo využívaní investičných fondov a prevádzkových prostriedkov na sociálne účely. Boli zistené aj podstatné rozdiely v porovnaní SSR a ČSR v rámci samotného rezortu poľnohospodárstva a potravinárstva.

— *Tvorba FKSP a jeho využívanie na zlepšovanie pracovných životných podmienok v JRD* — zodpovedný riešiteľ ing. P. D e l i n g a.

Úlohu riešil ako kandidátsku prácu. Cieľom úlohy bolo zistiť, akú funkciu zohráva FKSP v JRD pri zabezpečovaní sociálno-spoločenských potrieb pracovníkov, objasniť príčiny prechodu od absolútnej dôchodkovej závislosti k všeobecnej nutnej minimálnej potrebe dotovania fondu rozdelením zisku; hlbšie analyzovať štruktúru použitia fondu podľa účelu a na časovom rade údajov dokumentovať rozdiely v tvorbe a použití FKSP v závislosti od úrovne hospodárenia JRD.

Na základe výsledkov práce sa riadiacim orgánom rezortu odporúča pôsobiť na postupné odstraňovanie neobjektívnych disproporcií v dotácii fondu, prijať účinnejšie opatrenia pre prednostné využívanie FKSP na politicko-výchovnú, vzdelávaciu a kultúrnu činnosť, spoločné stravovanie, bytové a zdravotné účely, sociálnu starostlivosť, regeneráciu zdravia a duševných schopností pracovníkov, ďalej pre 7. päťročnicu objektivizovať sústavu normatívnych pravidiel tvorby a využívania FKSP JRD so stanovením základnej zložky do výšky 450 až 500 Kčs na osobu a ďalšie odporúčenia a návrhy.

V rámci štvrtej čiastkovej úlohy *Programovitá účasť JRD a SPP na riadení kultúrno-spoločenského rozvoja svojich pracovníkov* boli riešené dve etapy:

— *Vplyv industrializácie poľnohospodárskej výroby na uspokojovanie potrieb a záujmov v oblasti kultúrno-spoločenského života pracovných kolektívov* — zodpovedný riešiteľ doc. ing. J. B a k š a, CSc.

— *Plánovitý rozvoj obsahu a foriem kultúrno-spoločenského života v industrializovaných výrobných organizáciách poľnohospodárstva* — zodpovedný riešiteľ doc. ing. J. B a k š a, CSc.

Záver vyriešených úloh priniesli rad námetov na jednotný a komplexný prístup pri plánovaní hmotných podmienok uspokojovania kultúrno-spoločenských potrieb pracovníkov poľnohospodárskych podnikov ako napr. rôzne kultúrne zariadenia, služby, sociálne a zdravotné zariadenia športové areály a pod. Preto je potrebné nielen identifikovať najfrekvencovanejšie kultúrno-spoločenské potreby pracovníkov poľnohospodárskych podnikov, ale riešiť aj otázku, ako sa tieto potreby odrážajú v aktivite miestnych orgánov, komisií národných výborov a v ich volebných programoch. Z toho vyplýva, že časť ukazovateľov sociálneho plánu podniku v kul-

túrno-spoločenskej oblasti plní družstvo nielen pre svojich pracovníkov, ale aj pre uspokojovanie potrieb ostatných obyvateľov dediny.

Vypracovaná syntéza za hlavnú úlohu „Riadenie podnikových sociálnych procesov vyvolávaných štrukturálnou prestavbou poľnohospodárstva“ ako aj priebeh samotnej oponentúry ukázal, že závery vytvárajú poznatkový a metodický základ pre ďalšie zdokonaľovanie foriem riadenia pracovných a životných podmienok v poľnohospodárstve a výskumu sociologických stránok organizácie práce.

Výsledkom riešenia hlavnej úlohy sú komplexné návrhy a odporúčenia na zdokonalenie metodických zásad zostavovania programov a plánov kádrového, personálneho a sociálneho rozvoja pracovných kolektívov v 7. päťročnici s prihliadnutím na špecifičnosť odvetvia poľnohospodárstva a výživy, vrátane sústavy plánovacích, analytických a kontrolných ukazovateľov ako aj delby práce medzi podnikovými odbornými útvarmi v príprave na realizáciu plánu a na ďalšiu integráciu sociálneho plánovania v systéme hospodárskeho plánu.

Ciele hlavnej úlohy, formulované v jej úvodnej štúdii, sa splnili. V niektorých smeroch boli pôvodné ciele úlohy prekročené širším a prehĺbenejším riešením ako predpokladal úvodný projekt. Oponentská rada kladne hodnotila úsilie riešiteľov o priebežné odovzdávanie výsledkov praxi už počas riešenia úlohy. Výsledky výskumu využíva MPVŽ SSR pri ďalšom zdokonaľovaní foriem sociálneho riadenia pracovných a životných podmienok v poľnohospodárstve v 7. päťročnici, predovšetkým programov, päťročných a ročných plánov kádrového, personálneho a sociálneho rozvoja, ktoré sa vo väzbe na hospodársky plán poľnohospodárskych podnikov vypracovávajú.

V 7. päťročnici bude kolektív sekcie sociálnych vzťahov VÚEPP v Bratislave riešiť čiastkovú úlohu *Vplyv sociálno-ekonomických faktorov na zvyšovanie výkonnosti podnikových kolektívov*, zaradenú do hlavnej úlohy *Zdokonaľovanie sústavy plánovitého riadenia v poľnohospodárskych podnikoch*, koordinovanú ing. D. Sagarom, CSc.

Cieľom čiastkovej úlohy bude vypracovanie zdokonalenej metodiky plánov kádrového, personálneho a sociálneho rozvoja na 8. päťročnicu s orientáciou na tieto úlohy:

- zdokonaľiť sústavu ukazovateľov sociálneho rozvoja
- vypracovať návrh sústavy informácií o sociálnych procesoch, ich spracovanie a využívanie
- vypracovať vecné a hodnotové normatívy sociálneho rozvoja pre účely plánovania kádrového, personálneho a sociálneho rozvoja
- navrhnúť zdokonalené formy organizácie pracovných kolektívov vzhľadom na prehĺbenie pracovnej iniciatívy a vzťahu k práci v podmienkach zmien výrobo-technickej základne poľnohospodárstva.

Potrebu riešiť uvedené problémy zdôrazňujú aj príslušné stranické dokumenty, ktoré vytýčili líniu všestranného rastu efektívnosti a kvality všetkej práce. Tieto dokumenty súčasne poukazujú na to, že o úspechu všetkých opatrení v poľnohospodárskych podnikoch sa rozhoduje priamo vo výrobe — v pracovných kolektívoch, na jednotlivých pracovných miestach. Preto aj Súbor opatrení na zdokonalenie sústavy riadenia národného hospodárstva požaduje prehĺbiť vnútropodnikové plánovanie chozrasčotu, aby bol jasne merateľný výkon a prínos každého kolektívu a jednotlivca pre podnik, a súčasne aby sa jasným vymedzením úloh zvyšovala zodpovednosť jednotlivca a kolektívu za výsledky práce, ale aj hrdosť na výsledky a iniciatívu pri hľadaní ciest ako pracovať lepšie a úspornejšie. Preto je dôležité systematicky riadiť a zdokonaľovať sociálno-ekonomické podmienky práce v odvetví poľnohospodárstva a rozvíjať také formy riadenia, ktoré stimulujú pracovníkov k iniciatívnej a tvorivej činnosti.

Realizačné výstupy z úloh dokompletujú komplexné plánovanie, organizáciu a riadenie o sociálnu stránku. Budú obsahovať metódy a formy zdokonaľovania pracovných podmienok z hľadiska rozvoja osobnosti človeka, aktivizácie socialistickej pracovnej iniciatívy, tvorivosti a účasti na riadení ako činiteľ zvyšovania efektívnosti výroby a všetkej práce.

Ing. František Mach, CSc.